

HAKİMİYYƏTİN İCRA FUNKSİYASI: PREZİDENTLİK İNSTİTUSİONAL MEXANİZM KİMİ

UOT 321 (4/9)
DOI:10.30546/3006-0346.2024.1.79.37

TURAL MƏMMƏDOV
Bakı Dövlət Universiteti, doktorant

E-mail: tural.mammadov-4@bsu.edu.az

Giriş

Hakimiyyət bölgüsü konsepsiyası qədim dünyaya gedib çıxan zəngin tarixi keçmişə malikdir. Qədim və klassik dövrlərdə Fars, Roma və Yunanıstan kimi sivilizasiyalarda siyasi liderlik erkən prezidentlik dövrlərinə oxşar xüsusiyyətlər nümayiş etdirmişdir, baxmayaraq ki, bu sistemlər müasir demokratiyalardan əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənirdi. Farsda Əhəmənilər İmperiyası Böyük Kir (e.ə. 600-530) kimi şəxsiyyətlərin rəhbərliyi altında hakimiyyətin mərkəzləşdirilməsi və iyerarxik quruluş nümayiş etdirdi. Müasir mənada demokratik olmasa da, bu hökmdarlar hərbi, inzibati və hətta mənəvi səlahiyyətləri özündə birləşdirən vəzifələr tuturdu ki, bu da müəyyən mənada müasir prezidentlərin çoxşaxəli rollarına bənzəyirdi [1, s. 380].

Qədim Roma Respublikası Senat, Assambleya və konsullar və pretorlar kimi seçilmiş məmurlar arasında səlahiyyətləri bir-birindən ayıran bir idarəetmə sisteminə malik idi. Bu məmurlar, xüsusilə konsullar əhəmiyyətli icra səlahiyyətlərinə sahib idilər, orduya nəzarət edirdilər və böhran zamanı mühüm qərarlar qəbul edə bilirdilər. Roma Respublikası bu gün anladığımız kimi demokratiya olmasa da, icra məsuliyyəti daşıyan seçilmiş məmurların olması prezidentliklərin yaranmasından xəbər verirdi [2, s. 240].

Eynilə, qədim Yunanıstanda Afina şəhər dövləti Afina Məclisi və məmurların püşkatma yolu ilə seçilməsi kimi qurumlar vasitəsilə birbaşa demokratiya elementləri ilə sınaqdan keçirdi. Bəzən Afina da strateq kimi tanınan şəxsləri şəhərin ordusuna rəhbərlik etmək və mühüm işləri yerinə yetirmək üçün təyin edirdi. Onlar konkret sahədə olsa da, kifayət qədər səlahiyyət və öhdəliklərə malik idi. Bu qədim və klassik sistemlər müasir demokratik idarəetmə anlayışlarından uzaq olsa da, həm icra, həm də inzibati funksiyaları birləşdirən liderlik rollarının inkişafı üçün zəmin yaratdı. Zamanla, cəmiyyətlər inkişaf etdikcə və siyasi fəlsəfələr inkişaf etdikcə, bu ilkin presedentlər müasir demokratik ölkələrdə prezident sistemlərinin və icraçı prezidentliklərin yaranmasına təsir göstərdi [3, s. 209-223].

Müasir dövrə qədər prezidentlik institutunda beynəlxalq təcrübə

Erkən müasir dövrdə isə Avropanın siyasi mənzərəsində erkən müasir respublikalarda, xüsusən də Venesiya Respublikasında idarəetmənin inkişafının daha strukturlaşdırılmış siyasi sistem çərçivəsində baş verdiyini bilirik. Venesiya Respublikası, intibah Avropasının mərkəzində unikal və davamlı bir respublika kimi inkişaf edirdi. Bu, ən yüksək vəzifədə olan Doge də daxil olmaqla, çoxşəxsiyyətli icra strukturuna malik mürəkkəb hökumət sistemini əks etdirirdi. Doge Venesiya zadəganlarının seçilmiş bir orqanı olan Böyük Şura tərəfindən seçilir və həm dövlət, həm də hökumət başçısı kimi xidmət edirdi. Bu sistem prezidentlik konsepsiyasının tədricən necə inkişaf etdiyini və dövrün dəyişən siyasi mənzərəsinə uyğunlaşdığını nümayiş etdirir [4, s. 238].

Daha sonra isə Amerika inqilabı müasir prezident sistemlərinin inkişafının əsasını qoyduğu üçün prezidentliyin təkamülündə dönüş nöqtəsi oldu. ABŞ Konstitusiyasının hazırlanması prezidentliyin formalaşmasında mühüm rol oynadı və Corc Vaşinqtonun 1789-cu ildən 1797-ci ilə qədər prezidentliyi demokratik respublika daxilində ilk prezidentlik oldu [5, s. 180]. ABŞ prezidentliyinin strukturu, müəyyən müddətə, aydın səlahiyyətlər bölgüsünə, nəzarət və tarazlığa malik olmaqla, bütün dünyada prezidentlik sistemləri üçün etalon oldu. 19-cu əsrdə Amerika nümunəsinin təsiri onun hüdudlarından kənara çıxdı və prezident sistemlərinin genişlənməsinə səbəb oldu. Xüsusilə Latin Amerikası ölkələri müstəqillik uğrunda apardıqları mübarizədən sonra prezident idarəçiliyini qəbul etdilər. Məsələn, Latin Amerikası müstəqillik hərəkatının əsas fiqurlarından biri olan Simon Bolivar Boliviya, Peru və digər xalqların ilk prezidenti kimi fəaliyyət göstərərək prezidentlik modellərinin ABŞ hüdudlarından kənarda yayılmasına töhfə verib [6, s. 221].

20-ci əsr isə, öz növbəsində, prezidentlik sistemlərinin global miqyasda yayılmasının şahidi oldu. Bir çox dövlətlər, çox vaxt müstəmləkə idarəçiliyindən müstəqillik əldə etdikdən sonra prezident mo-

dellərini qəbul etdilər. Bununla belə, bu sistemlər öz strukturlarında və prezident səlahiyyətlərinin dərəcələrində əhəmiyyətli fərqlər nümayiş etdirirdi.

Müasir dövrdə prezidentlik institutu

Müasir dövrdə isə hakimiyyət bölgüsünün ilkin funksiyası tiraniyanın qarşısının alınmasıdır. Hakimiyyəti ayrı-ayrı qollar arasında bölüşdürməklə, hər birinin öz məsuliyyəti çərçivəsində digərlərini yoxlayır, beləcə avtoritar rejimin formalaşması riski minimuma endirilir. Nəzarət və tarazlıq sistemi heç bir qurumun hökumət üzərində nəzarəti ələ keçirə bilməsinə səbəb olur.

Bununla yanaşı, hakimiyyətin bölünməsi fərdi azadlıqların qorunması və qanunun aliliyi ilə sıx bağlıdır. Səlahiyyətlər bölündükdə və məhdudlaşdıqda, dövlət məmurları üçün öz səlahiyyətlərindən sui-istifadə etmək və ya vətəndaşların hüquqlarını pozmaq daha çətinləşir. Bu, ədalətli və azad cəmiyyətin qorunması üçün çox vacibdir. Səlahiyyətlərin ayrıldığı sistemdə hakimiyyətin hər bir qolu öz hərəkətlərinə görə cavabdehlik daşıyır. Bu hesabatlılıq təkcə xalqa deyil, hakimiyyətin digər qollarına da aiddir. Onlardan biri öz səlahiyyətlərini aşarsa və ya konstitusiyayı pozarsa, digər qollar vəziyyəti düzəltmək üçün işə düşə bilər.

Hakimiyyətin bölünməsi icraedici, qanunverici və məhkəmə olmaqla, hər bir mexanizmin öz spesifik funksiyalarına diqqət yetirməsini təmin etməklə effektiv idarəçiliyi təşviq edir. Bu ixtisaslaşma daha səmərəli qərar qəbul etmə prosesinə imkan verir. Bununla yanaşı, hakimiyyətin bölünməsi qanunun aliliyinin təmin edilməsinin ayrılmaz hissəsidir. O, qanunların qərəzsiz şəkildə qəbul edilməsini, şərh edilməsini və icrasını təmin edir. Bu, ədalətli cəmiyyətin qurulmasına töhfə verməklə bütün vətəndaşlara qanun qarşısında bərabər rəftarı təmin edir [7, s. 176].

Nəzarət və tarazlıq sistemini təmin etməklə, hakimiyyət bölgüsü siyasi sabitliyin qorunmasına kömək edir. Bu, kəskin siyasi dəyişiklik ehtimalını azaldır və siyasi ekstremizmdən çəkindirir, çünki qanunların qəbulu üçün çox vaxt mexanizmlər arasında konsensus və kompromis lazımdır. Hakimiyyət bölgüsü olan sistemdə azlıqların hüquqları da qorunur. Hətta bir mexanizm azlığın hüquqlarını pozan qanunlar qəbul etmək istəsə belə, digər qollar əks tarazlıq rolunu oynaya, bu cür pozuntuların qarşısını ala və inklüzivliyi təşviq edə bilər.

Bu baxımdan, demokratik sistem daxilində ha-

kimiyyət bölgüsündə icraedici hakimiyyət həlledici və mərkəzi rol oynayır. Hökumətin ümumi fəaliyyətində onun əhəmiyyəti bir neçə səbəbə görə vacibdir. İcra hakimiyyəti, ilk növbədə, qanunvericilik orqanının qəbul etdiyi qanunların tətbiqi və icrasına cavabdehdir. O, qanunvericiliyi praktiki siyasətə çevirir, hökumətin səmərəli fəaliyyət göstərməsini təmin edir. Bu, hökumətin öz funksiyalarını yerinə yetirməsi və insanların ehtiyaclarına xidmət etməsi üçün həyati əhəmiyyət kəsb edir [7, s. 180].

Ən önəmlisi də odur ki, icra hakimiyyəti adətən seçkilər vasitəsilə seçildiyi üçün birbaşa olaraq seçkilərə hesabat verir. İcra hakimiyyətinin rəhbərləri xalq tərəfindən seçilir və bu hesabatlılıq hökumətin vətəndaşların iradəsinə cavab verməsini təmin edir. Yəni ümumiləşdirsək, hakimiyyət bölgüsündə icra hakimiyyətinin əhəmiyyəti onun siyasəti həyata keçirmək, asayışı qorumaq, həm ölkə daxilində, həm də beynəlxalq müstəvidə xalqın mənafeyini qorumaq bacarığında özünü göstərir. Bununla belə, icra hakimiyyətinin digər qolların qoyduğu çərçivədə fəaliyyət göstərməsi də eyni dərəcədə vacibdir, çünki bu tarazlıq fərdi hüquqların qorunmasını, qanunun aliliyini, tiranlığın qarşısının alınmasını təmin edir. Demokratiya və hakimiyyət bölgüsü prinsiplərini qorumaq üçün icra hakimiyyətinin səlahiyyətləri qanunvericilik və məhkəmə orqanları tərəfindən yoxlanılır və balanslaşdırılır [7, s. 193].

Prezidentlik institutu bir çox demokratik sistemlərdə icra hakimiyyətinin həyati və mərkəzi komponentidir. Onun hakimiyyətin icra mexanizmi kimi əhəmiyyəti bir neçə əsas amillə əlaqələndirilə bilər. Məsələn, prezidentlik icra hakimiyyətinin rəhbərliyi üçün vahid mərkəz təmin edir. Bu, qərar qəbul etmə prosesini asanlaşdırır və problemlərə və böhranlara sürətli və ardıcıl cavabların verilməsini təmin edir. Parlament sistemlərində göründüyü kimi, icra hakimiyyətinin vahid hökuməti idarəçilikdə kollegial icra orqanından daha səmərəli olur. Xüsusilə də prezident sistemlərində prezident adətən xalq tərəfindən seçilir. Bu, birbaşa prezidenti seçicilər qarşısında məsuliyyətli edir. Seçicilər prezidentin fəaliyyətini qiymətləndirə və prezidentin hərəkətləri və siyasi xətti əsasında yenidən seçilməsi barədə qərar qəbul edə bilərlər.

Prezidentlik institutu idarəçiliyə sabitlik və davamlılıq təklif edir. İcra hakimiyyətində dəyişikliklərin daha tez-tez baş verə biləcəyi (məsələn, etimadsızlıq səsverməsi səbəbindən) parlament sis-

temlərindən fərqli olaraq, prezidentlik müddətləri müəyyən edilir və müəyyən müddət ərzində proqnozlaşdırıla bilən rəhbərlik strukturunun işləməsinə təmin edir. Bu sabitlik uzunmüddətli planlaşdırma və siyasətin həyata keçirilməsi üçün vacib ola bilər. Bir çox ölkələrdə prezident silahlı qüvvələrin baş komandanı kimi fəaliyyət göstərir. Bu səlahiyyət milli müdafiə və təhlükəsizlik üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edir və münaqişə və ya böhran zamanı vahid komanda strukturuna imkan verir. Bununla yanaşı, prezident çox vaxt xalqın beynəlxalq səhnədə təmsil olunmasında mühüm rol oynayır. O, diplomatik əlaqələr qurur, müqavilələr bağlayır və beynəlxalq təşkilatlarda iştirak edir. Onların qərarları və hərəkətləri ölkənin xarici siyasətinə və global mövqeyinə dərin təsir göstərir [8, s. 349].

Prezidentlik və parlament sistemlərinin müqayisəsi

Prezidentlik sistemlərində prezident qanunverici orqandan ayrı seçilir. İcra hakimiyyəti çox vaxt müəyyən müddətə təyin olunur və bu, qanunverici orqandakı dəyişikliklərdən asılı olmayaraq sabit hökumət rəhbərliyinə gətirib çıxarır. Bu sabitlik siyasətin davamlılığı baxımından üstünlük ola bilər. Parlament sistemlərində isə hökumət qanunverici orqanda çoxluq təşkil edən partiya və ya koalisiya əsasında formalaşır. Hökumətin səlahiyyət müddəti parlamentin dəstəyini saxlamaq qabiliyyətindən asılıdır. Bu, hökumət rəhbərliyində daha tez-tez dəyişikliklərə, həm də siyasi dəyişikliklərə uyğunlaşmaq üçün daha çox çevikliyə səbəb olur [9, s. 176].

Prezidentlik sistemləri bir qolun digərlərinə hakim olmasının qarşısını almağa yönəlmiş səlahiyyətlərin aydın şəkildə bölünməsinə vurğulayır. Bu ayrılıq yoxlamaları və tarazlığı gücləndirə bilsə də, bu, siyasətin bloklanması və ya konsensusa nail olmaqda çətinliklərə səbəb ola bilər. Parlament sistemlərində icra və qanunvericilik qolları arasında sıx əlaqə sürətli qərarların qəbul edilməsini və siyasətin həyata keçirilməsini asanlaşdırır. Bununla belə, səlahiyyətlərin bu cür birləşməsi nəzarət və tarazlığı azalda və hökumətin müstəqil fəaliyyət imkanlarını məhdudlaşdırma bilər.

Prezidentlik sistemləri daha çox sabitlik təklif edir, çünki icra hakimiyyətinin səlahiyyət müddəti müəyyən edilir. Lakin bu sabitlik bəzən sərtliyə gətirib çıxara bilər ki, bu da hökumətin dəyişən şəraitə uyğunlaşmasını çətinləşdirir. Parlament sistemləri

çox vaxt dəyişən siyasi dinamikaya daha çox cavab verir. Hökumət yeni çağırışlara sürətlə uyğunlaşa bilər, lakin bu çeviklik hökumət rəhbərliyində daha tez-tez dəyişikliklərə və potensial qeyri-sabitliyə səbəb ola bilər [10, s. 365].

Yəni qısa şəkildə ümumiləşdirsək, prezidentlik və parlamentarizm demokratik idarəetmənin fərqli modelləridir və hər biri özünəməxsus güclü və zəif tərəfləri ilə fərqlənir. Bu modellər arasında seçimin demokratik cəmiyyətdə hökumətlərin necə formalaşması, siyasi xəttin necə inkişaf etdirilməsi və hakimiyyətin necə bölüşdürülməsi ilə bağlı geniş təsirləri var. Hansı modelin üstün olduğuna dair birmənalı cavab olmasa da, onların fərqlərini başa düşmək və qiymətləndirmək siyasətçilər və vətəndaşlar üçün demokratik idarəçiliyin mürəkkəb mənzərəsini öyrənmək baxımından çox vacibdir. Nəhayət, prezidentlik və parlamentarizm arasında seçim müəyyən bir xalqın spesifik ehtiyacları, xüsusiyyətləri və onun demokratik istəkləri əsasında aparılmalıdır.

Bununla yanaşı, seçkilər də bu iki sistemə olduqca böyük təsir edir. Prezidentlik sistemində prezident seçkiləri və parlament sistemində prezident seçkiləri arasında fərqlər, eləcə də bu seçkilər nəticəsində prezidentin kim qarşısında hesabat verməli olması kimi məsələlər prezidentlik institutunun əhəmiyyətini daha da qabarıq göstərir. Prezident seçkiləri demokratik sistemlərdə xalqın liderini və inkişaf istiqamətini formalaşdırma mühüm hadisələrdir. Bununla belə, bu seçkilər mövcud hökumət sisteminin növündən asılı olaraq əhəmiyyətli dərəcədə fərqlənə bilər. ABŞ-da olduğu kimi, prezidentlik sistemi prezident seçkilərində fərqli xüsusiyyətlərə malikdir. Prezidentlik sistemində prezident qanunverici orqandan ayrı seçilir. Bu, o deməkdir ki, seçicilər həm prezidentə, həm də onların qanunvericilik orqanındakı nümayəndələrinə səs verirlər. Prezident adətən müəyyən müddətə, çox vaxt dörd il ərzində xidmət edir. Bu müddətin sabit olması icra rəhbərliyində də sabitlik və davamlılığı təmin edir. Prezidentlik sistemində prezident birbaşa olaraq seçicilərə cavabdehdir. Bu sistemlərdə seçki kampaniyaları adətən prezidentliyə namizədin ixtisası, xarakteri və keyfiyyətləri, eləcə də siyasi mövqeyi ətrafında cəmləşir. Prezident təbliğat-təşviqat kampaniyasının mesajlarının, yəni təbliğatın formalaşmasında əhəmiyyətli fərdi təsirə malikdir [11, s. 132].

Nəticə

Beləliklə, prezidentlik institutunu hakimiyyətin icra mexanizmi kimi təhlil edərək, müəyyən ümumiləşdirmələr irəli sürmək mümkündür. Belə ki, hakimiyyət bölgüsü konsepsiyası qədim və klassik sivilizasiyalara gedib çıxan zəngin tarixi mənşəyə malikdir. Bu sistemlər müasir demokratiyalardan fərqli olsa da, ilkin liderlik rolları erkən prezident sistemlərini xatırladan xüsusiyyətlər nümayiş etdirirdi. Tədricən Venesiya Respublikası kimi erkən müasir respublikaların siyasi təkamülü, Amerika inqilabının ABŞ Konstitusiyasına transformativ təsiri və 19-cu və 20-ci əsrlərdə prezidentlik sistemlərinin yayılması nəticəsində prezidentlik tədricən müasir demokratik idarəetmə sisteminin mərkəzi komponentinə çevrildi. Hakimiyyətlərin bölünməsi rəhbər prinsip olaraq, səlahiyyətləri hər biri öz səlahiyyətləri daxilində digərlərini yoxlamaq üçün təchiz edilmiş ayrı-ayrı qollar arasında bölüşdürməklə avtoritarizmin qarşısını almağa xidmət edir və nəticədə hökumət strukturları daxilində nəzarətsiz hakimiyyətin konsolidasiyasına qarşı qoruyur. Bu davamlı konsepsiya daim dəyişən siyasi mənzərədə davamlılığını və uyğunlaşma qabiliyyətini nümayiş etdirərək bütün dünyada demokratik sistemləri dəstəkləməyə davam edir. Hakimiyyət bölgüsündə icra hakimiyyətinin əhəmiyyəti onun siyasəti həyata keçirmək, nizam-intizamı qorumaq və həm daxili, həm də beynəlxalq seçicilərin maraqlarını qorumaq qabiliyyətindən ibarətdir.

Nəhayət, prezidentlik və parlamentarizm arasında seçim müəyyən əhalinin özünəməxsus tələblərinə, xüsusiyyətlərinə və demokratik istəklərinə uyğun olmalıdır. Bununla yanaşı, prezidentlik göstəricilərinin qiymətləndirilməsi prezident sistemləri daxilində müxtəlif aspektlərin araşdırılmasını əhatə edən mürəkkəb bir işdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Campbell, T. *Separation of Powers in Practice*. Stanford: Stanford Law and Politics, 2004. 249 pages.
2. Cheever, D.S. *American Foreign Policy and the Separation of Powers*. New York: Forgotten Books, 2018. 256 pages.
3. Dusinger, E.R.M. *Empire, Authority, and Autonomy in Achaemenid Anatolia*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 402 pages.
4. Hazlitt, W.C. *A History of the Venetian Republic*. Perlego: Jovian Press, 2017. 366 pages.

5. Kayapınar, R. İ.Ö. *I.yüzyılın 2. yarısında Roma siyasi yaşamında propaganda*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013. 251 sayfa.

6. Miller, R.A. *US National Security, Intelligence and Democracy: Congressional Oversight and the War on Terror*. London: Routledge, 2008. 265 pages.

7. Moellers, C. *The Three Branches: A Comparative Model of Separation of Powers*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 280 pages.

8. Rees, J.; Spignesi, S. *George Washington's leadership lessons: what the father of our country can teach us about effective leadership and character*. Hoboken: John Wiley & Sons, 2007. 251 pages.

9. Richard, B. *The Rule of Law and the Separation of Powers*. London: Routledge, 2016. 596 pages.

10. Sevinç, H. *Antik Yunan'da Siyasal Yapı ve Aristo ile Platon Özelinde Siyasal Düşünüşü*. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 2021, 7(2), 209-223.

11. Vile, V.J.C. *Constitutionalism and the Separation of Powers*. Carmel: Liberty Fund Inc., 2010. 468 pages.

XÜLASƏ

Tədqiqatda qeyd edilir ki, prezidentlik institutunun icra hakimiyyətinin mexanizmi kimi nəzərdən keçirilməsi müəyyən ümumiləşdirmələrə imkan verir. Hakimiyyətlər bölgüsü konsepsiyası qədim sivilizasiyalara qədər uzanan dərin tarixi köklərə malikdir. Bu ilkin sistemlər müasir demokratiyalardan fərqlənsə də, ilkin liderlik rolları yeni yaranmış prezident sistemlərini xatırladan xüsusiyyətlər nümayiş etdirirdi. Vaxt keçdikcə Venesiya Respublikası kimi erkən müasir respublikaların siyasi təkamülü, Amerika inqilabının ABŞ Konstitusiyasına transformativ təsiri və 19-cu və 20-ci əsrlərdə prezident sistemlərinin yayılmasının təsiri ilə prezidentlik müasir demokratik respublikanın ayrılmaz hissəsinə çevrilmişdir. Avtoritarizmin qarşısının alınmasına əsaslanan hakimiyyət bölgüsü prinsipi hakimiyyətin hər biri öz səltənətində başqalarını yoxlamaq üçün vasitələrə malik olan ayrı-ayrı qollar arasında bölüşdürür. Bu tənzimləmə hökumət strukturları daxilində nəzarətsiz güc birləşməsindən qoruyur. Bu davamlı konsepsiya qlobal miqyasda demokratik sistemləri dəstəkləməkdə davam edir və daim inkişaf edən siyasi mənzərədə dayanıqlılığını və uyğunlaşma qabiliyyətini nümayiş etdirir. Tədqiqatda həmçinin vurğulanır ki, prezidentlik və parlamentarizm arasında

seçim müəyyən əhalinin özünəməxsus tələblərinə, xüsusiyyətlərinə və demokratik istəklərinə uyğun olmalıdır.

Açar sözlər: *Prezidentlik, parlament, institut, mexanizm, icra hakimiyyəti, funksiya.*

Исполнительная функция власти: как институциональный механизм президентства
Мамедов Турал Халид оглы
Бакинский Государственный Университет
докторант
tural.mammadov-4@bsu.edu.az

РЕЗЮМЕ

В исследовании отмечается, что рассмотрение института президента как механизма исполнительной власти допускает определенные обобщения. Концепция разделения властей имеет глубокие исторические корни, уходящие корнями в древние цивилизации. Хотя эти ранние системы отличались от современных демократий, ранние руководящие роли демонстрировали характеристики, напоминающие зарождающиеся президентские системы. Со временем, с политической эволюцией ранних современных республик, таких как Венецианская республика, преобразующим воздействием Американской революции на Конституцию США и распространением президентских систем в 19 и 20 веках, президентство стало неотъемлемой частью современной демократической республики. Принцип разделения властей, основанный на предотвращении авторитаризма, распределяет власть между отдельными ветвями власти, каждая из которых имеет возможность сдерживать других в пределах своей сферы. Такая договоренность защищает от неконтролируемой консолидации власти внутри государственных структур. Эта устойчивая концепция продолжает лежать в основе демократических систем во всем мире и демонстрирует устойчивость и адаптируемость в постоянно меняющемся политическом ландшафте. В исследовании также подчеркивается, что выбор между президентством и парламентаризмом должен осуществляться в соответствии с конкретными требованиями, особенностями и демократическими устремлениями определенного населения.

Ключевые слова: *Президентство, парламент, институт, механизм, исполнительная власть, функции.*

THE EXECUTIVE FUNCTION OF GOVERNMENT: THE PRESIDENCY AS AN INSTITUTIONAL MECHANISM

Mammadov Tural Khalid oghlu
Baku State University
PhD student
tural.mammadov-4@bsu.edu.az

SUMMARY

The study notes that the consideration of the presidential institution as a mechanism of executive power allows certain generalizations. The concept of separation of powers has deep historical roots dating back to ancient civilizations. Although these early systems differed from modern democracies, early leadership roles exhibited characteristics reminiscent of emerging presidential systems. Over time, with the political evolution of early modern republics such as the Republic of Venice, the transformative impact of the American Revolution on the US Constitution, and the spread of presidential systems in the 19th and 20th centuries, the presidency has become an integral part of the modern democratic republic. The principle of separation of powers, based on the prevention of authoritarianism, distributes power among separate branches, each of which has the means to check the others within its realm. This arrangement protects against uncontrolled consolidation of power within government structures. This enduring concept continues to underpin democratic systems globally and demonstrates resilience and adaptability in an ever-evolving political landscape. The study also emphasizes that the choice between presidentialism and parliamentarism should be in accordance with the specific requirements, characteristics and democratic aspirations of a certain population.

Keywords: *Presidency, parliament, institution, mechanism, executive power, function.*